

Kişilerarası problem çözme envanteri lise öğrencileri formu'nun geçerlik ve güvenilirlik çalışması¹

Sabahattin ÇAM*
Songül TÜMKAYA**

Özet

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin problem çözme yaklaşım ve becerilerini ölçmek için geliştirilen Kişilerarası Problem Çözme Envanteri'nin (KPÇE) lise öğrencileri üzerinde geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. KPÇE toplam 50 maddeden ve beş alt ölçekten oluşmaktadır. Bu alt ölçekler Probleme Olumsuz Yaklaşma, Yapıcı Problem Çözme, Kendine Güvensizlik, Sorumluluk Almama ve Israrcı-Sebatkar Yaklaşımdır. Örneklem 250'si kız (% 51,9), 232'si de erkek (% 48,1) olmak üzere toplam 482 öğrenciden oluşturulmuştur. Bu öğrencilerin % 34,2'si dokuzuncu, % 33,8'i onuncu ve % 32,0'si de onbirinci sınıf öğrencisidir. Toplanan verilerden doğrulayıcı faktör analizi, ölçüt geçerliği, benzer ve farklı yapılar geçerliği ile güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) çalışması sonuçları envanterin beş faktörlü yapısını doğrulamıştır. Alt ölçek puanları arasındaki ilişkiler de üniversite öğrencilerinden elde edilen sonuçlara oldukça benzerlik göstermiştir. Envanterin alt ölçeklerinin ölçüt ve benzer-farklı yapılar geçerliğinin olduğu bulunmuştur. Envanterin alt ölçek puanlarının Cronbach alfa değerleri .67 ile .89 arasında; test- tekrar test korelasyon katsayıları ise .67 ile .84 arasında değişmiştir. Envanterin lise öğrencileri üzerinde yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları sonuçları beş alt ölçekle kişilerarası problem çözme yönelim ve davranışlarını ölçebilecek niteliklere sahip olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Kişilerarası problem çözme; geçerlik; güvenilirlik; lise öğrencileri

¹ Bu makale I.Ulusal Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur, 14-16 Mayıs, Ankara, 2008.

*Yard. Doç.Dr. Çukurova Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik sabahcam@cu.edu.tr

** Doç.Dr. Çukurova Üniversitesi İlköğretim Bölümü stumkaya@cu.edu.tr

Development of interpersonal problem solving inventory for high school students: The validity and reliability process

Abstract

The current study investigated reliability and validity of an inventory to measure high school students' problem solving strategies and abilities with Interpersonal Problem Solving Inventory (IPSI), which is originally developed to assess college students' problem solving strategies and abilities. IPSI consist of 50 items constructed in a form of 5 sub-scale. These five sub-scales are called; Approaching problems in a negative way, Constructive problem solving, Lack of self-confidence, Unwilling to take responsibility, and Insistent-persevering approach. The sample consist of 482 pupils, 48.1 % of boys (232), 51.9 % of girls (250). % 34.2 of these students were in 9th grade, %33.8 of them were in 10th grade, and %32 of them were in 11th grade. The results of confirmatory factor analysis (CFA) show that the scale consists of five interpersonal problem solving. The relationships between sub-scale scores of high school student showed similar results to the college students' sub-scale score. Confirmatory factor analysis, criterion validity, similar and different structure validity of the sub-scales were proved. The internal consistency values of Cronbach Alfa for the sub-scales are found between .67 and .89; the test-retest reliability is found between .67 and .84. The reliability and validity of the inventory showed that five sub-scales have the ability to measure the interpersonal problem solving ability and behavior for high school students.

Key Words: Interpersonal Problem Solving, Validity, Reliability, High School Students

1.Giriş

İnsan yaşamı boyunca birçok farklı insanla iletişim kuran sosyal bir varlıktır. Bu iletişim durumunda insanlar arasında birçok nedenden dolayı çatışma ortaya çıkmaktadır. Çatışma insan yaşamının ve ilişkilerinin kaçınılmaz bir parçasıdır. Bell ve Blakeney (1977; Akt. Cahn, 1990), kişilerarası çatışmayı birbirine zıt ilgi, görüş ya da fikirleri ifade eden kişiler arasındaki etkileşim olarak tanımlamaktadır. Kişilerarası çatışma aslında bir kişilerarası problem durumudur. Nedenleri farklı olmakla birlikte kişilerarası problem, “etkileşimde bulunan taraflardan en az birinin, mevcut etkileşim biçimi ile ideal etkileşim biçimi arasındaki farkı algıladığı, bu fark yüzünden gerginlik hissettiği, gerginliği ortadan kaldırmak için girişimlerde bulunduğu, ancak girişimlerinin engellendiği bir durum” (Öğülmüş, 2001; 9) olarak tanımlanmaktadır.

Kişilerarası problem çözme sosyal problem çözme kapsamında yer almaktadır. Nezu, Nezu ve Perri (1989), değişik perspektifler açısından bakıldığında sosyal problem çözme tanımının farklılaştığını, bu durumun ise karıştırıcı bir etken olduğunu öne sürmektedir. Problem çözme kavramına davranışsal açıdan bakıldığında, bireyin sorun davranışı karşısında daha önceki davranış şeklini değiştirdiği, öğrenmenin bir formu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal öğrenme açısından bakıldığında ise bir kendini yönetme sürecidir. Ruh sağlığı alanı açısından bakıldığında da etkili davranışların keşfedilmesine yardımcı olan genel başa çıkma stratejilerinin elde edilmesini sağladığı gözlenmektedir.

Problem çözme süreci, bilişsel, duyuşsal ve devinişsel becerileri gerektiren karmaşık bir süreçtir. Birey problem çözme ile bir amaca ulaşma, o amaca ulaşmak için araçlar geliştirme ve bunu yaparken de karşılaşılan engelleri aşma işlevleri yerine getirilmiş olur (Ellis ve Siegler, 1994). Sosyal problem çözümeyle ilgili yapılan çalışmalarda problem çözümenin, probleme yönelme ve problem çözme becerileri/stilleri olmak üzere iki boyutta ele alındığı görülmektedir (Heppner, 1978; D’Zurilla ve Nezu, 1990). Bu yaklaşımların birinde problem çözme, 1)Problem çözme güveni, 2)Kişisel kontrol ve 3)Yaklaşma-kaçınma boyutları ile değerlendirilmektedir (Heppner ve Petersen, 1982). Sosyal problem çözme teorisi çerçevesinde ise problem çözme, 1)Probleme olumlu yönelme, 2)Probleme olumsuz yönelme, 3) Rasyonel problem çözme, 4)İçtepisel-dikkatsiz stil ve 5)Kaçınan stil olarak açıklanmıştır (Maydeu-Olivares ve D’Zurilla, 1996). Ergenler için sosyal problem çözme envanteri geliştiren Frauenknecht ve Black (1995) problem çözüme, 1) Doğal oluşum, 2)

Çam, S. , Tümkaya, S. (2008). Kişilerarası problem çözme envanteri lise öğrencileri formu'nun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. Cilt:Sayı. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Probleme yönelme ve 3) Problem çözme becerileri olarak ele almışlardır. Sosyal problem çözme yaklaşımı içinde değerlendirilen bir başka çalışmada (Çam ve Tümkaya, 2007a) kişilerarası problem çözme, 1)Probleme olumsuz yönelme, 2)Yapıcı problem çözme, 3)Kendine güvensizlik, 4)Sorumluluk almama ve 5)Israrcı-sebatkar yaklaşım olarak boyutlandırılmıştır.

Problem çözme ile ilgili yapılan çalışmalar bireylerin probleme yaklaşım ve problem çözme stil ve becerileri açısından farklılıklar olduğunu göstermektedir. Kendisini problem çözmeye yeterli olarak algılayanların kişilerarası ilişkilerde daha girişken, daha olumlu benlik algısına sahip oldukları ve akademik yönden daha uygun çalışma yöntemleri ve durumları sergiledikleri saptanmıştır (Şahin, Şahin ve Heppner,1993). Problem çözmeye başarılı olan öğrencilerin; kendilerini, problem çözmeye karşı güdülenmiş ve bu konudaki şansın az olduğuna inanmış olarak değerlendirmekte; daha kararlı, dikkatli, sezgili, tutarlı ve sistematik olarak algılamaktadırlar (Heppner, Stephen, Strozier ve Heppner, 1991). Problem çözmeye kendisini başarısız olarak değerlendirenlerin, daha fazla iç çatışmalı, kişilerarası ilişkilerde aşırı duyarlı, depresif ve obsesif davranışlara sahip oldukları, düşmanca ve olumsuz davranışlar sergiledikleri tespit edilmiştir (Dixon, Heppner ve Anderson, 1991).

Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik kapsamında sunulan hizmetlerin bir kısmı öğrencilerin kişisel-sosyal gelişimlerine yöneliktir. Problem çözme çocukluktan itibaren öğrenilmekte, okul yıllarında ise problem çözme becerileri geliştirilmektedir (Miller ve Nunn, 2003). Ergenlik dönemi bazı önemli özelliklerin kazanıldığı, birey için en önemli dönemlerden biridir. Bu dönemde ergen, günlük yaşamla ilgili çözmek zorunda kalacağı pek çok problemle karşılaşır. Öğrenciler yaşlıları ve yetişkinlerle olan ilişkilerinde içsel ve dışsal faktörlerden kaynaklanan problemler yaşamaktadırlar. Sözkonusu problemler ergenlerin uyumlarını etkilemektedir. Bunlardan en sık karşılaşılanları arasında ilişki problemleri yer almaktadır (Özbay, 2006). Bu problemlere yaklaşım ve çözme stilleri açısından önemli farklılıklar görülmektedir. Ergenlerin kişilerarası problem ve çatışmalarının incelendiği çalışmalarda çoğunlukla Problem Çözme Envanteri (Heppner ve Petersen, 1982), Çatışma Çözme Ölçeği (Taştan, 2004) ve Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme Ölçeği'nin (Koruklu, 1998) kullanıldığı görülmektedir. Problem Çözme Envanteri, bireylerin genel olarak günlük yaşantılarında karşılaştıkları kişisel ve sosyal problemleri nasıl karşıladıkları ve problem çözme stillerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Diğerleri ise bireylerin kişilerarası çatışma ve problem durumunda gösterdikleri davranışlarının niteliklerini (yapıcı, yıkıcı, saldırgan,

Çam, S. , Tümkaya, S. (2008). Kişilerarası problem çözme envanteri lise öğrencileri formu'nun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. Cilt:Sayı. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

problem çözme davranışları) belirlemeyi hedeflemektedir. Bu araçlar bireylerin kişilerarası problemleri olduğunda bunlara nasıl yaklaştıkları ve problemlerin çözümünde gösterdikleri davranışları bir bütün içinde ölçemediği görülmektedir. Bu eksikliği gidermek amacıyla sosyal problem çözme yaklaşımı çerçevesinde üniversite öğrencilerine uygulanabilen Kişilerarası Problem Çözme Envanteri (Çam ve Tümkaya, 2007a) geliştirilmiştir. Çalışmada bu aracın lise öğrencilerinin kişilerarası problem çözme yaklaşım ve davranışlarını ölçebilecek psikometrik özelliklere sahip olup olmadığı incelenmiştir.

2.Yöntem

Çalışma, 18-30 yaş arası üniversite öğrencilerinin problem çözme yaklaşım ve becerilerini ölçmek için daha önce geliştirilen Kişilerarası Problem Çözme Envanteri'nin, lise öğrencileri için geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapıldığı bir araştırmadır.

2.1.Evren ve Örneklem

Çalışma Adana merkez ilçelerinde bulunan lise öğrencilerinden seçilen örneklem üzerinde yapılmıştır. Örneklem iki genel, iki Anadolu ve iki meslek lisesinde öğrenim gören öğrencilerden seçilen 482 öğrenciden oluşturulmuştur. Öğrenci özellikleri açısından oldukça farklı sosyo-ekonomik ve kültürel yapıdan gelen öğrencilerin gittikleri liseler çalışma evrenine alınmıştır. Örneklem seçiminde ulaşım kolaylığı yönünden veri toplama süresince ders programı uygun olan şubelerdeki öğrenciler “kolay ulaşılabilir örnekleme yaklaşımıyla” örnekleme alınmıştır. Örneklemde yer alan öğrencilerin cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından dağılımları Tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1: Örneklemdeki öğrencilerin cinsiyet ve sınıf düzeyine göre dağılımları

Sınıf Düzeyi	Cinsiyet				Toplam	
	Kız		Erkek			
	f	%	f	%	f	%
9. Sınıf	72	14.9	93	19.3	165	34.2
10. Sınıf	72	14.9	91	18.9	163	33.8
11. Sınıf	106	22.0	48	10.0	154	32.0
Toplam	250	51.9	232	48.1	482	100

Tablodaki değerler incelendiğinde, örneklemin % 51,9'u kız, % 48.1'inin de erkek öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. Bu öğrencilerin % 34.2'si dokuzuncu, % 33.8'i onuncu ve % 32.0'si de onbirinci sınıf öğrencisidir. Ayrıca örneklemdaki öğrenciler yaş açısından incelendiğinde öğrencilerin yaşlarının 14 ile 18 arasında değiştiği; bunların % 8.9'u 14, % 29.9'u 15, % 41.9'u 16, % 16.8'i 17 ve % 2.5'inin de 18 yaşında olduğu görülmektedir. Alan veya bölümünü seçenlerin dağılımına göre ise örneklemdaki öğrencilerin % 14.1'i fen, % 29.5'i Türkçe-matematik, % 19.3'ü bilgisayar ve bilişim teknolojileri, % 10.0'u motor ve % 4.6'sı saç bakımı ve güzellik programında yer almaktadır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada kullanılan veri toplama araçları aşağıda açıklanmıştır.

2.2.1. Kişilerarası Problem Çözme Envanteri (KPÇE): Envanter 18-30 yaşları arasındaki üniversite öğrencilerinde problem çözme yaklaşım ve becerilerini ölçmek için Çam ve Tümkaya (2007a) tarafından geliştirilen bir araçtır. Envanter beş alt ölçekten ve toplam 50 maddeden oluşmaktadır. Maddelerin 1 (Hiç uygun değil) ile 5 (Tamamıyla uygun) arasında olmak üzere beşli değerlendirme seçenekleri vardır. Her bir alt ölçek için elde edilen yüksek puan kişilerarası problem çözmeyle ilgili özelliğin yüksek olduğunu göstermektedir. Envanterin yapılan faktör analizi çalışmasında kişilerarası problem çözmeyle ilgili varyansın toplam % 38.38'ini açıklayan beş faktör elde edilmiştir. Faktörler Probleme Olumsuz Yaklaşma (POY), Yapıcı Problem Çözme (YPC), Kendine Güvensizlik (KG), Sorumluluk Almama (SA) ve Israrcı-Sebatkar Yaklaşım (I-SY) alt ölçekleri olarak adlandırılmıştır. Her bir alt ölçekte yer alan madde sayısı sırasıyla 16, 16, 7, 5 ve 6'dır. Maddelerin yer aldıkları alt ölçeklerin toplam puanlarıyla hesaplanan korelasyon değerleri de .22 ile .74 arasında değişmektedir. Envanterin alt ölçek puanları arasında düşük ve orta düzeyde ilişkiler mevcuttur. Ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmasında, KPÇE'nin alt ölçek puanlarının, PÇE'nin alt ölçek puanları ve SKÖ puanlarıyla anlamlı ilişkileri bulunmuştur.

Üniversite öğrencilerinde yapılan ölçüt geçerliği çalışmasında envanterin POY ve I-SY alt ölçeklerinde kızların erkeklerden, KG alt ölçeğinde ise erkeklerin kızlardan yüksek puan ortalamasına sahip oldukları görülmüştür. Yaşa göre, YPC alt ölçeğinde 23-30 yaş grubunda 18-20 yaş grubundan yüksek puan ortalaması elde edilmiştir. SA alt ölçeğinde ise bunun tersi bir sonuca ulaşılmıştır (Çam ve Tümkaya, 2006).

Çam, S. , Tümkaya, S. (2008). Kişilerarası problem çözme envanteri lise öğrencileri formu'nun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. Cilt:Sayı. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Bilinen grupla karşılaştırma çalışmasında envanter puanlarının, psikolojik danışma alan ve böyle bir yardıma gereksinimi olmadığı varsayılan üniversite öğrencilerini kişilerarası problem çözme ile ilgili olumlu ve olumsuz özellikler açısından ayırt ettiği gözlenmiştir (Çam ve Tümkaya, 2007b).

Envanterin alt ölçek puanlarının iç tutarlılık Cronbach Alfa katsayıları POY=.91, YPÇ=.88, KG=.67, SA=.74 ve I-SY=.70'dir. Envanterin dört hafta ara ile 60 öğrenciye iki defa uygulanması sonucunda hesaplanan test-tekrar test korelasyon değerlerinin ise alt ölçekler için sırasıyla .89, .82, .69, .76 ve .70 olduğu gözlenmiştir (Çam ve Tümkaya, 2007a).

2.2.2. Problem Çözme Envanteri (PÇE): Bireylerin günlük yaşantılarında karşılaştıkları problemlere nasıl tepki verdiklerini ölçmeyi hedefleyen bir araçtır. Heppner ve Petersen tarafından 1982 yılında geliştirilmiş ve Türk kültürüne uyarlama çalışmaları Taylan (1990) ve Şahin, Şahin ve Heppner (1993) tarafından yapılmıştır. Olumlu ve olumsuz formüle edilen toplam 35 maddenin yer aldığı ölçekte 32 madde değerlendirmeye alınmaktadır. Maddelerin altılı derecelendirmeye uygun yanıtlama seçenekleri vardır. Envanterde Problem çözme yeteneğine güven, Kişisel kontrol ve Yaklaşma-kaçınma alt ölçekleri yer almaktadır. Alınan yüksek puan problem çözme becerisi algısının düşük olduğuna işaret etmektedir (Savaşır ve Şahin, 1997). Yapılan uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarından elde edilen sonuçlar, bir takım sınırlılıklarıyla birlikte ölçeğin araştırma amacıyla kullanılabilceğini göstermektedir (Taylan, 1990; Savaşır ve Şahin, 1997; Çam, 1995). Ancak yapılan faktör analizi çalışması sonuçları, ölçeğin orijinaliyle yapılan çalışma sonuçlarıyla paralellik taşımadığı gözlenmiştir.

2.2.3. Sürekli Kaygı Ölçeği (SKÖ): Spilberger, Gorsuch ve Laushene tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlaması 1985 yılında Öner ve Le Compte tarafından yapılan Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri'nin bir ölçeğidir. Ölçek 20 maddeden oluşmaktadır. Maddelere verilen yanıtlar 1 ile 4 arasında puanlanmaktadır. Elde edilen yüksek puan, yüksek sürekli kaygıya işaret etmektedir. Ölçeğin 10, 15, 30, 120 ve 365 günlük aralarla beş ayrı öğrenci grubuna iki defa uygulanması sonucunda elde edilen değişmezlik katsayılarının .71 ile .86 arasında değiştiği bulunmuştur. İç tutarlılık katsayısı .83 ve homojenlik katsayısı da .87'dir. Madde-toplam puan korelasyon değerleri ise .34 ile .72 arasında değişmektedir. Normal, fiziksel hastalığı olan ve tanı almış psikiyatri hastalarında yapılan ölçüt bağıntılı geçerlik

Çam, S. , Tümkaya, S. (2008). Kişilerarası problem çözme envanteri lise öğrencileri formu'nun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. Cilt:Sayı. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

çalışmasında ölçeğin geçerliğine yönelik kanıtların olduğu saptanmıştır. Ayrıca iki faktörlü kaygı kuramı çerçevesinde yapılan bir diğer geçerlik çalışmasında ölçeğin yapı geçerliğine sahip olduğu bulunmuştur (Öner, 1997).

2.2.4. İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği (İBDÖ): Bireylerin iletişim becerilerini değerlendirmek amacıyla Korkut (1996) tarafından geliştirilen 25 maddelik beşli likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınan yüksek puan iletişim becerilerinin yüksekliğine işaret etmektedir. Lise öğrencilerinden elde edilen veriler ile yapılan faktör analizi çalışmasında aracın bir boyutlu olduğu görülmüştür. Ölçekten kız öğrencilerin erkek öğrencilerden anlamlı olarak yüksek puan almaları aracın geçerliliğinin bir ölçütü olarak değerlendirilmiştir. Aracın iç tutarlılık katsayısı .80, üç hafta ara ile testin tekrarı ile elde edilen güvenirlik katsayısı ise .76'dır. Lise öğrencileri için geliştirilen ölçeğin üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmalarda da kullanılabilirdiği görülmektedir.

2.2.5. Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme Ölçeği (ÇÇDBÖ): Ölçek ergenlerin (6. 7. ve 8. sınıf) çatışma yaşadıklarında verdikleri tepkileri ölçmek amacıyla Koruklu (1998) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, beşili değerlendirme seçenekleri olan 24 maddeden oluşmaktadır. Faktör analizi sonucunda ölçeğin “saldırganlık” ve “problem çözme” şeklinde iki alt ölçekten oluştuğu görülmüştür. Maddelerin faktör yükleri (.40) ve madde-alt ölçek toplam puan korelasyon değerli (.30 ve üstü) yeterli düzeydedir. Cronbach alfa katsayıları “saldırganlık” için .85 ve “problem çözme” için .83 bulunmuştur. Test-tekrara test katsayıları ise sırasıyla .64 ve .66'dır. Ölçeğin lise öğrencileri ile de geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır (Uysal, 2006). Benzer ölçekler geçerliği için Çatışma Çözme Ölçeği'nin “yıkıcı davranışlar” ile “saldırganlık” arasında ($r = .59$) ve “yapıcı davranışlar” ile “problem çözme” arasında ($r = .43$) anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Madde-alt ölçek toplam puanları arasında da anlamlı ilişkiler (saldırganlık için .19 -.57; problem çözme için .28 -.57) gözlenmiştir. Cronbach alfa katsayıları “saldırganlık” için .75, “problem çözme” için ise .81 olarak bulunmuştur. İki hafta ara ile test-tekrar test korelasyon değerleri de sırasıyla .72 ve .71'dir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, belirlenen okullarda çalışan okul psikolojik danışmanları aracılığıyla toplanmıştır. Okul psikolojik danışmanları çalışmanın amacı, uygulama yönergesi ve veri

toplama süreci hakkında bilgilendirilmiştir. Veriler ders saatleri içinde, sınıf ortamında ve bir oturumda toplanmıştır. Ölçüt geçerliği için örnekleme yer alan 71 öğrenciye KPÇE ile birlikte SKÖ ve İBDÖ; 66 öğrenciye de ÇÇDBÖ ve PÇE uygulanmıştır. Test-tekrar test güvenirliği için KPÇE dört hafta ara ile 50 öğrenciye tekrar verilmiştir.

Toplanan verilerin analizi SPSS 11.5 ve LISREL 8.70 paket programları kullanılarak yapılmıştır. Analizlerde Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), Cronbach alfa, korelasyon analizi ve bir faktörlü MANOVA teknikleri kullanılmıştır. Sonuçların yorumlanmasında 0.05 anlamlılık düzeyi ölçüt alınmıştır.

Toplanan verilerden boş/kayıp veriler incelenmiş ve en yüksek kayıp veri frekansının 22 (% 4.6) olduğu görülmüştür. Tüm maddelere bakıldığında önemli kabul edilebilecek miktarda ve sistemli şekilde kayıp verinin olmadığı saptanmıştır. Böylece boş verilerin düzenlenmesi aritmetik ortalamaya göre (meanwise) yapılmıştır. Tüm maddelerde verilen yanıtların genişliğinin dört, çarpıklık katsayıları ± 1.00 'den ve basıklık/sivrilik katsayılarının da ± 1.50 'den küçük olduğu gözlenmiştir. KMO katsayısı .90; Bartlett testi sonucu da anlamlıdır ($\chi^2=7763.77$; $p < 0.000$). Elde edilen bu betimsel değerler verilere faktör analizi tekniğinin uygulanabileceğini göstermektedir.

3. Bulgular

Bu bölümde envanterin yapı geçerliğine ilişkin DFA, ölçüt geçerliği, benzer ve farklı yapılar geçerliği ve güvenirlik çalışmalarına yönelik bulgular sırasıyla sunulmuştur.

3.1. Yapı Geçerliği: Yapılan DFA sonucunda sınanan beş faktörlü model incelendiğinde $\chi^2=2303.93$, $\chi^2/df=1.97$, RMSEA=.047, NNFI=.94, CFI=.95 ve GFI=.83 değerleri elde edilmiştir. Bu değerler modelin veri uygunluğunun yeterli olduğunu göstermektedir.

DFA'da elde edilen standardize edilmiş Lambda değerleri; t değerleri ve çoklu korelasyon karesi değerleri Tablo 2'de sunulmuştur. Bütün değerlerin 0.05 düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür.

Çam, S. , Tümkaya, S. (2008). Kişilerarası problem çözme envanteri lise öğrencileri formu'nun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. Cilt:Sayı. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Tablo 2:KPÇE'nin beş faktöründe yer alan maddelerin standardize edilmiş λ , t ve R² değerleri

Alt Ölçekler ve Maddeler	λ	t	R ²
<i>Probleme Olumsuz Yaklaşma</i>			
Madde 5	.86	14.37	.38
Madde 6	.76	12.30	.29
Madde 8	.60	11.15	.25
Madde 9	.98	16.64	.47
Madde 12	.88	15.70	.33
Madde 17	.59	9.74	.19
Madde 18	.96	16.90	.48
Madde 23	.87	16.34	.46
Madde 30	.92	16.78	.48
Madde 33	.83	12.41	.30
Madde 40	.67	10.64	.23
Madde 41	1.09	17.46	.51
Madde 43	.83	13.77	.35
Madde 45	.75	11.60	.26
Madde 47	.51	7.81	.13
Madde 48	.71	11.46	.26
<i>Yapıcı Problem Çözme</i>			
Madde 2	.59	10.86	.24
Madde 10	.58	10.48	.23
Madde 13	.68	13.02	.33
Madde 14	.69	13.00	.33
Madde 15	.74	14.41	.38
Madde 16	.49	8.62	.16
Madde 19	.65	12.78	.32
Madde 25	.52	9.64	.19
Madde 29	.78	14.87	.40
Madde 32	.74	14.63	.39
Madde 34	.81	15.82	.44
Madde 35	.74	14.45	.39
Madde 36	.69	11.65	.27
Madde 37	.68	13.24	.34
Madde 49	.59	10.59	.23
Madde 50	.65	11.50	.26
<i>Kendine Güvensizlik</i>			
Madde 20	.74	11.73	.31
Madde 22	.75	12.69	.35
Madde 24	.75	12.88	.36
Madde 26	.29	4.69	.06
Madde 27	.72	12.84	.36
Madde 28	.44	7.80	.15
Madde 44	.35	6.21	.10
<i>Sorumluluk Almama</i>			
Madde 11	.78	12.09	.35

Çam, S. , Tümkaya, S. (2008). Kişilerarası problem çözme envanteri lise öğrencileri formu'nun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. Cilt:Sayı. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Madde 21	.62	8.28	.18
Madde 38	.94	13.76	.44
Madde 39	.78	10.45	.27
Madde 42	.80	11.15	.31
Israrıcı-Sebatkar Yaklaşım			
Madde 1	.72	14.29	.42
Madde 3	.56	9.88	.23
Madde 4	.62	12.11	.32
Madde 7	.68	12.35	.33
Madde 31	.52	7.99	.15
Madde 46	.72	10.99	.27

Tablodaki değerler incelendiğinde faktör yüklerini gösteren Lambda değerlerinin POY için .51 ile 1.09; YPÇ için .49 ile .81; KG için .29 ile .75; SA için .62 ile .94 ve I-SY için .52 ile .72 arasında değiştiği görülmektedir. Bu değerler, maddelerin faktör yüklerinin kabul edilebilir düzeyde olduğuna işaret etmektedir.

Alt ölçek puanları arasındaki ilişkilere bakılmış ve envanterin üniversite formundan elde edilen sonuçlara benzer değerler elde edilmiştir. Alt ölçek puanlarının kendi aralarındaki ilişkilere yönelik korelasyon değerleri Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3: KPÇE'nin alt ölçek puanları arasındaki korelasyon değerleri

Alt Ölçek	POY	YPÇ	KG	SA
POY	-----			
YPÇ	.08	----		
KG	.55**	-.10*	----	
SA	.43**	-.22**	.37**	----
I-SY	.12**	.63**	.04	-.10*

N=482 *p<0.05 **p<0.01

Envanterin alt ölçek puanları arasındaki korelasyon değerleri incelendiğinde Probleme Olumsuz Yaklaşım'ın Kendine Güvensizlik ($r = .55$) ve Sorumluluk Almama ile ($r = .43$) orta düzeyde; Israrıcı-Sebatkar Yaklaşım ile ($r = .12$) düşük düzeyde pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Yapıcı Problem Çözme'nin Kendine Güvensizlik ($r = -.10$) ve Sorumluluk Almama ile ($r = -.22$) düşük düzeyde negatif yönde; Israrıcı-Sebatkar Yaklaşım ile da ($r = .63$) orta düzeyde pozitif ilişkileri olduğu bulunmuştur. Sorumluluk Almama'nın, Kendine

Çam, S. , Tümkaya, S. (2008). Kişilerarası problem çözme envanteri lise öğrencileri formu'nun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. Cilt:Sayı. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Güvensizlik ile ($r= .37$) orta düzeyde pozitif yönde; Israracı-Sebatkar Yaklaşımla ise ($r= -.10$) düşük düzeyde negatif yönde ilişkili olduğu gözlenmiştir.

POY ile YPÇ ve KG ile I-SY arasında anlamlı ilişkiler bulunmamıştır. Çözümlemede bunlar arasındaki ilişki sıfıra sabitlendiğinde gizil bağımlı değişkenler (alt ölçekler) arasında 0.09 ile .80 arasında değişen ilişkiler saptanmıştır. Bunlara yönelik t değerleri ise 2.46 ile 26.35 arasında değiştiği ve tüm değerlerin 0.05 düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür.

3.2. Ölçüt Geçerliliği: Üniversite öğrencilerinin envanterin POY, KG ve I-SY alt ölçeklerinden aldıkları puanlar anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Lise öğrencilerinde de böyle bir farklılaşmanın olup olmadığına bir faktörlü MANOVA ile bakılmış ve sonuçlar Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4: Öğrencilerin cinsiyetlerine göre KPÇE alt ölçek puanlarının aritmetik ortalama, standart sapma ve F değerleri

Alt Ölçekler	Cinsiyet	X	ss	F
Probleme Olumsuz Yaklaşma	Kız	45.20	14.57	15.65*
	Erkek	40.40	11.86	
Yapıcı Problem Çözme	Kız	54.94	11.70	1.50
	Erkek	53.67	11.05	
Kendine Güvensizlik	Kız	14.20	5.04	3.56
	Erkek	15.05	4.86	
Sorumluluk Almama	Kız	13.87	4.93	0.09
	Erkek	13.74	4.48	
Israracı-Sebatkar Yaklaşım	Kız	22.68	4.66	11.64*
	Erkek	21.27	4.40	

* $p<0.001$ (sd= 1, 480)

Analiz sonucunda cinsiyete göre alt ölçek puanlarının farklılaştığı görülmektedir (Wilk's Lambda = 0.903; $F= 10.27$; $p< 0.05$). Tabloda görüldüğü gibi kız öğrencilerin POY ($F=15.65$) ve I-SY ($F=11.64$) alt ölçeklerinde puan ortalamalarının erkeklerden yüksektir ($p<0.001$). YPÇ ($F= 1.50$), KG ($F= 3.56$) ve SA ($F=0.09$) alt ölçek puanlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

3.3. Benzer ve Farklı Yapılar Geçerliliği: Envanterdeki alt ölçeklerin ölçtüğü yapılara benzer ve farklı yapıları ölçen PÇE, SKÖ, İBDÖ ve ÇÇDBÖ puanlarla ilişkisine yönelik elde edilen sonuçlar Tablo 5'de yer almaktadır.

Çam, S. , Tümkaya, S. (2008). Kişilerarası problem çözme envanteri lise öğrencileri formu'nun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. Cilt:Sayı. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Tablo 5: KPÇE'nin alt ölçek puanlarının PÇE, SKÖ, İBDÖ ve ÇÇDBÖ puanları arasındaki korelasyon değerleri

Ölçekler	n	POY	YPC	KG	SA	I-SY
PÇE	66	.52**	-.49**	.63**	.51**	-.42**
SKÖ	71	.70**	-.04	.42**	.26*	-.01
İBDÖ	65	.12	.49**	-.08	-.18	.56**
ÇÇDBÖ-PC	71	-.07	.35**	-.42**	-.12	.25*
ÇÇDBÖ-S	71	.16	-.27*	.27*	.41**	-.10

*p<0.05 **p<0.01

Tablo 5 incelendiğinde, KPÇE'nin tüm alt ölçek puanlarının PÇE'nin toplam puanlarıyla orta düzeyde anlamlı korelasyon değerlerinin olduğu görülmektedir ($p < 0.01$). Bu sonuç, PÇE ile ölçülen problem çözme algısının YPC ($r = -.49$) ve I-SY ($r = -.42$) ile olumlu; POY ($r = .52$), KG ($r = .63$) ve SA ($r = .51$) ile olumsuz yönde ilişkili olduğunu göstermektedir (PÇE'den alınan yüksek puan problem çözme becerisi algısının düşük olduğuna işaret etmektedir). Sürekli Kaygı Ölçeği puanlarıyla POY puanlarının yüksek ($r = .70$), Kendine Güvensizlik puanlarıyla orta ($r = .42$) ve Sorumluluk Almama puanlarıyla da düşük ($r = .26$) düzeyde olumlu yönde ilişkiler bulunmuştur. Envanterin Yapıcı Problem Çözme ($r = .49$) ve Israrcı-Sebatkar Yaklaşım ($r = .56$) puanlarının İBDÖ puanlarıyla orta düzeyde olumlu yönde ilişkili olduğu saptanmıştır. ÇÇDBÖ'nin Problem Çözme boyutundan elde edilen puanlarla YPC ($r = .35$) ve I-SY ($r = .25$) puanları arasında düşük düzeyde pozitif yönde; KG puanlarıyla ise orta düzeyde ($r = -.42$) negatif yönde anlamlı ilişkiler gözlenmiştir. Ölçeğin Saldırganlık boyutu puanlarıyla YPC puanları arasında düşük düzeyde negatif yönde bir ilişki gözlenirken ($r = -.27$); KG puanları ile düşük ($r = .27$), SA puanlarıyla da orta düzeyde ($r = .41$) olumlu yönde anlamlı ilişkileri olduğu saptanmıştır.

3.4. Güvenirlik: Envanterin alt ölçek puanlarının güvenilirliği 482 öğrenciden elde edilen verilerle Cronbach alfa, 50 öğrenciden toplanan verilerle de test-tekrar test yöntemiyle incelenmiştir. Alt ölçek puanlarının güvenilirliğine yönelik değerler Tablo 6'da yer almıştır.

Tablo 6: Alt ölçeklerin Cronbach alfa ve test-tekrar test korelasyon değerleri

Alt Ölçekler	Alfa	r_{tt}
POY	.89	.84
YPC	.87	.78
KG	.67	.68
SA	.68	.70
I-SY	.70	.67

Çam, S. , Tümkaya, S. (2008). Kişilerarası problem çözme envanteri lise öğrencileri formu'nun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. Cilt:Sayı. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Tablo 6'da görüldüğü gibi envanterin alt ölçek puanlarının Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayılarının .67 ile .89 arasında değiştiği bulunmuştur. Test-tekrar test korelasyon katsayıları ise .67 ile .84 arasında değişmektedir ($p < 0.05$). Bu değerler envanterin alt ölçek puanlarının yeterli güvenirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

4. Tartışma

Modelin veri uygunluğu için bir çok istatistik olmakla birlikte (Jöreskog ve Sörbom, 1993) genellikle ele alınan göstergeler χ^2 , χ^2/df , RMSEA, NNFI, CFI ve GFI değerleridir (Sümer, 2000; Voltan Acar ve Öğretmen, 2007; Atılgan, Saçkes, Yurdugül ve Çırak, 2007). Yapılan DFA sonucunda sınanan beş faktörlü model incelendiğinde elde edilen uyum indeksleri değerlerinin GFI değeri dışında tüm değerlerin önerilen ölçütlere uygun olduğunu görülmektedir. GFI için elde edilen .83 değeri diğer değerlerle birlikte ele alındığında modelin veri uygunluğunun kabul edilebilir olduğu söylenebilir.

KPÇE'nin beş faktörlü yapısını sınamak için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, envantere yer alan 50 maddenin, üniversite öğrencileri üzerinde yapılan yapı geçerliğini doğrulamıştır. Tüm maddeler uygun görüldüğü alt ölçeklere kabul edilebilir sınırlar içinde yerleşmiştir. Maddelerin Lambda değerleri .29 ile 1.09 arasında; t değerleri 4.69 ile 17.46 arasında ve çoklu korelasyon karesi değerleri de .06 ile .51 arasında değiştiği ve tüm değerlerin anlamlı olduğu görülmektedir. Ancak, Kendine Güvensizlik alt ölçeğinde yer alan 26. madde ("*Kişilerarası bir sorun yaşadığımda, bunu hiç yaşamamış gibi davranırım.*") ve 44. maddenin ("*Kişilerarası bir problem yaşadığımda, problemi çözebilmek için araya başkalarını sokarım.*") değerleri .40'ın altındadır.

Envanterin alt ölçek puanlarının birbirleriyle ilişkilerine bakıldığında SA alt ölçeğinin YPÇ ve I-SY alt ölçek puanları ile olan ilişkilerine yönelik değerler dışında elde edilen tüm değerler, üniversite öğrencilerinden elde edilen değerlere (Çam ve Tümkaya, 2007a) benzer olduğu görülmektedir. Üniversite öğrencilerinde yukarıda belirtilen alt ölçek puanları arasında anlamlı ilişkiler görülmezken, lise öğrencilerinde Sorumluluk Almama, Yapıcı Problem Çözme ile -.22 ve Israrcı-Sebatkar Yaklaşım ile -.10 düzeyinde düşük ilişkiler göstermiştir.

Envanterin ölçüt geçerliği çalışmasında POY ve I-SY alt ölçeklerinde kızların erkeklere göre daha yüksek puanlar aldıkları gözlenmiştir. Bu bulgu, üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada (Çam ve Tümkaya, 2006) elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir. Söz konusu çalışmada KG alt ölçeğinde erkeklerin kızlara göre daha yüksek puan

Çam, S. , Tümkaya, S. (2008). Kişilerarası problem çözme envanteri lise öğrencileri formu'nun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. Cilt:Sayı. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

ortalamasına sahip olduğu da saptanmıştır. KG alt ölçeğinde lise örnekleminde anlamlı olmamakla birlikte erkeklerin, kızlardan yüksek puan ortalaması elde ettikleri; ancak bulunan F değerinin anlamlılık ölçütüne oldukça yakın olduğu ($p= 0.06$) gözlenmiştir.

Benzer yapılar geçerliğinde, geçerliği incelenen araçtan elde edilen puanlarla benzer yapıyı ölçtüğü kabul edilen aracın puanları arasında olumlu yönde ilişki olması beklenir. Farklı yapılar geçerliğinde ise, olumsuz yönde ilişkinin olması ya da anlamlı ilişkinin olmaması beklenir (Anastasi, 1988; Akt. Tavşancıl, 2002). Bu amaçla yapılan incelemede KPÇE'nin tüm alt ölçek puanları PÇE, SKÖ, İBDÖ ve ÇÇDBÖ puanlarıyla yukarıda belirtildiği gibi beklenen yönde ilişkiler göstermiştir. Bu sonuçlar aracın geçerliğine yönelik önemli kanıtlar teşkil etmektedir.

Güvenirlik için hesaplanan kabul edilebilir katsayı değerinin $\geq .70$ olması öngörülmektedir (Tavşancıl, 2002). Cronbach alfa ve test-tekrar test teknikleriyle hesaplanan güvenirlik katsayılarının değerleri, POY ve YPÇ alt ölçekleri için bu değerden oldukça yüksektir. Ancak KG, SA ve I-SY alt ölçekleri için her iki yaklaşımla elde edilen değerler .67 ile .70 arasındadır. Söz konusu değerler .70'den küçük olmakla birlikte kabul edilebilir düzeydedir. Benzer bir durum KG için üniversite öğrencilerinde de gözlenmiştir (Çam ve Tümkaya, 2007a). Güvenirlik çalışmalarındaki sonuçlara göre envanterin alt ölçek puanlarının güvenilir olduğu söylenebilir.

Araştırmada KPÇE'nin 14-18 yaş arası lise öğrencileri ile yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonuçları, envanterin lise öğrencilerinin kişilerarası problem çözme yönelim ve davranışlarını beş faktörlü bir yapı ile ölçebilecek psikometrik özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Böylece envanter lise öğrencilerinin kişilerarası problem çözme becerisinin incelendiği araştırmalarda kullanılabilir. Ayrıca envanterden, lise öğrencileriyle yürütülecek olan iletişim becerileri, kişilerarası ilişkiler ve kişilerarası problem çözme becerisi ile ilgili grup rehberliği çalışmalarının etkililiğini değerlendirmek amacıyla yararlanılabilir.

Çam, S. , Tümkaya, S. (2008). Kişilerarası problem çözme envanteri lise öğrencileri formu'nun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. Cilt:Sayı. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

KAYNAKLAR

- Atılğan, H., Saçkes, M., Yurdugül, H. & Çırak, Y. (2007). Korku Yaşantıları Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 28, (3), 79-94.
- Cahn, D. D. (1990). *Intimates In Conflict: A Research Review*, (Cahn, D.D.) *Intimates In Conflict : A Communication Perspective*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Çam, S. (1995). Öğretmen adaylarının ego durumları ile problem çözme becerisi algısı ilişkisinin incelenmesi, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6, (2), 37-42.
- Çam, S. & Tümkaya, S. (2006). Üniversite öğrencilerinde kişilerarası problem çözme, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, (2), 119-132.
- Çam, S. & Tümkaya, S. (2007a). Kişilerarası Problem Çözme Envanteri'nin (KPÇE) geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 28, (3), 95-111.
- Çam, S. & Tümkaya, S. (2007b). Psikolojik danışma için başvuran ve başvurmayan üniversite öğrencilerinin kişilerarası problem çözme becerileri, *IX. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi-Özet Kitabı*, 198.
- D'Zurilla, T.J. & Nezu, M. (1990). Development and preliminary evaluation of the Social Problem-Solving Inventory: Psychological assessment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2(2),156-163.
- Dixon, W. A., Heppner, P. P. & Anderson, W. P. (1991). Problem-solving appraisal, stress, hopelessness, and suicide ideation in a college population. *Journal of Counseling Psychology*, 38(1), 51-56.
- Ellis, S. & Siegler, R.S. (1994) Development of problem solving. *Thinking and Problem Solving-Handbook of perception and cognition* (Sternberg, R.J.), Academic Press, USA. 336-363.
- Frauenknecht, M. & Black, D.R. (1995). Social Problem-Solving Inventory for adolescents (SPSI-A): Development and preliminary psychometric evaluation. *Journal of Personality Assessment*, 64 (3), 522-539.
- Heppner, P. P. (1978). A review of the problem solving literature and it's relationship to the counseling process. *Journal of Counseling Psychology*. 25 (5), 365-375.
- Heppner, P. P., Stephen, W. C., Strozier, A. L. & Heppner, M. J. (1991). An investigation of coping styles and gender differences with farmers in career transition. *Journal of Counseling Psychology*, 38(2), 167-174.
- Heppner, P.P. & Petersen, C.H. (1982). The development and implications of a personal problem -solving inventory. *Journal of Counseling Psychology*, 29, 66-75.
- Jöreskog, K. & Sörbom, D. (1993). *Lisrel 8: Structural equation modeling with the simplis command language*, Hillsdal, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Korkut, F. (1996). İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği'nin geliştirilmesi: Güvenirlik ve geçerlik çalışmaları, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 7, (2), 18-23.
- Koruklu, N. (1998). Arabuluculuk eğitiminin ilköğretim düzeyindeki bir grup öğrencinin çatışma çözme davranışlarına etkisinin incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Maydeu-Olivares, A. & D'Zurilla, T.J. (1996). A factor-analytic study of the social problem solving inventory : An Integration of theory and data. *Cognitive Therapy and Research*, 20 (2), 115-133.

Çam, S. , Tümkaya, S. (2008). Kişilerarası problem çözme envanteri lise öğrencileri formu'nun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. Cilt:Sayı. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

-
- Miller, M. & Nunn, G.D. (2001). Using group discussions to improve social problem-solving and learning. *Education (Chula Vista, Calif)*, 121, 470-475.
- Nezu, A.M., Nezu, C. M. & Perri, M. G. (1989). Problem Solving Therapy for Depression. *Theory Research and Clinical Guidelines*, John Wiley & Sons Ltd.
- Öğülmüş, S. (2001). *Kişilerarası Sorun Çözme Becerileri ve Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Öner, N. (1997). *Türkiye'de kullanılan psikolojik testler*. (3. Baskı), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 365-373.
- Özbay, Y. (2006). Kişisel rehberlik, *Psikolojik danışma ve rehberlik*, (Ed. G. Can), 6. Baskı, Ankara:PegemA Yayıncılık.
- Sahin, N., Sahin, N. & Heppner, P. P. (1993). Psychometric properties of the Problem Solving Inventory in a group of Turkish university students. *Cognitive Therapy and Research*, 17, 379-396.
- Savaşır, I. & Şahin, N. H. (Ed.) (1997). *Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler*. Ankara: Türk Psikologlar Deneği Yayınları.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar, *Türk Psikoloji Yazıları*, 3, (6), 49-74.
- Taştan, N. (2004). Çatışma çözme ve akran arabuluculuğu eğitimi programının ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme ve akran arabuluculuğu becerilerine etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Taylan, S. (1990). Heppner'in problem çözme envanterinin uyarlama, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uysal, Z. (2006). Çatışma çözme eğitim programının ortaöğretim dokuzuncu sınıf düzeyindeki öğrencilerin çatışma çözme becerilerine etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Voltan Acar, N. & Öğretmen, T. (2007). Kendini Belirleme (Güvengenlik) Ölçeği geliştirme çalışmaları, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 27, (3), 67-78.